

seslendiklerini düşünebiliriz. Yine karşılıklı konuşma için gerekli olan sen ve siz zamirleri için şu bilgiler verilmektedir:

Senletti: Ol anı senletti: "O ona karşı "sen" dedirtti: (O, birisini ona küçüklere karşı söylenen, aytanan sözle aytattı) Yukarıda söylemiş olduğumuz üzere Türkler, büyüğe "siz" diye aytarlar; kurca kendilerinde aşağı olana sen diye aytarlar. Bundan da alarak "ol anı senletti" derler ki, " O, onu küçültmek için "sen" diye hitap ettirdi demektir.

Sizlettim: Men anı sizlettim: Ben birini ona "siz" diye hitap ettirdim (II, 346-347).

Siz: Çiğilcede büyüklere, sayılan kişilere aytanan bir kelimedir."Sen" demektir. Asıl anlamı sizdir. Küçük olanlara "sen" diye aytanır. Oğuzlar bunun aksini yaparlar (III, 124).

Bunlara göre iki kişi karşılaştığında birbirlerini şöyle söyleyerek tanımaktadırlar:

-Boy kim? (Hangi kabiledensin?)

-Salgur. III , 141 (Salgur'danım.)

Kâşgarlı Mahmut bu konuda şunları söyler: birbirini tanımayan iki adam karşılaştıkları zaman önce selamlaşırlar, sonra "Boy kim?" diye sorarlar. "Hangi kabiledensin?" demektir. "Salgur" diye cevap verir. Yahut kitabın baş tarafında söylediğim boy adlarından birisini söyler. Bundan sonra konuşmaya başlarlar. Yahut durmaksızın ayrılırlar. Böylelikle birisi öbürünün kabilesini tanımış olur (III, 141).

Burada Kaşgarlı iki adamın karşılaştığında önce selamlaştıklarını belirtmektedir. Ancak selamlaşma sırasında neler dediklerini ne yazık ki kaydetmemiştir.

Uzak bir yerden gelen evlat ile anası veya babası arasındaki konuşma şöyle olmuş olmalıdır.

-Kańça bardıń ay ogul (I, 74), Kańan keldiń (I, 403) Esen müsen (I, 77), yiniń sag mu? (III, 154) (Oğul nereye gittin?, Ne zaman geldin, İyi misin?, Sağlığım iyi mi?)

-Temin keldim (I, 409) (Demin geldim).

Bir kişi konuğuna ikramda bulunmak istemektedir. Ancak konuğu hastadır. Bu durumda şöyle konuşabilirler:

-Üzüm yegil azu kagun yegil (I, 88) Bir çöp yegil (I, 318).

(Üzüm ye, kavun ye, bir parça tutmaç ye)

-Özüm ağrıdı. (I, 46) Ot içtim (I, 35) Bir öpüm mün (I, 75) bergil (I, 35).

(Karnım ağrıdı ilaç içtim, bir yudum çorba ver)

Bir kişiye şöyle seslenilmektedir:

-Aç, Otamış (I, 96) (Hey, Otamış).

-Uva! (I, 40)

-Aç, berü kel, yim keldür (II, 144) Atka ot bergil (I, 35).

(Hey, buraya gel, yemek getir, ata ot ver!)

Kızılan birisine ise şöyle seslenilmektedir:

-Körüp neçük kaçmadın

Yamar suvın keçmedin

Tavarınnı saçmadın

Yisün seni ar böri (I,79)

Emdi yat, kuşka bolup et (I,36)

(-Beni gördün de neden kaçmadın,

Niye Yamar suyunu geçmedin,

Malını niye dağıtmadın?

Artık seni sırtlan yesin!

Şimdi yat, kuşlara et ol!)

Veya şu konuşmalar da geçmiş olabilir:

-Ol menden öndüñ bardı (I, 40)

(O, benden önce gitti)

-Andık (I, 42)

(Yemin et!)

-Sen bargıl köreyin (III, 130)

(Sen git göreyim)

-Men añar yarmak ötnü/ötünç berdim (I 113)

(Ben ona ödünç para verdim)

-Neçe yarmak berdiñ (III, 220)

(Kaç para verdin?)

Yigirmi yarmak (III, 48 / III, 220)

Sende sag yok (III, 154)
(-Sende akıl yok!)

Bir oyunda ise çocuklar birbirlerine oyun gereği şöyle seslenmektedirler:

-Müñüz müñüz
-Ne müñüz (III, 363)
-Tewey

-Müñüz müñüz
-Ne müñüz (III, 363)
-Eşgek (I, 111)

Irmağın kenarında oynanan bir oyundur. Oyunda birisi (ebe) boynuzlu hayvanları peş peşe söylemeğe başlar. Etrafındaki çocuklar da bunu tekrar ederler. Arada deve ve eşek gibi boynuzsuz hayvanların da adını söyler. Diğer çocuklardan biri dikkat etmeyip bu hayvanların adını söylerse çaya atılır.

-Meniñ bargum yaktı (II, 69)
(Benim gitmem yaklaştı)
-Seniñ barguñ/barasun kaçan (II, 69)
(Senin gitmen ne zaman?)
-Yol ogur bolsun (I, 53), Yol yarasun (III, 87)
(Yol uğurlu olsun, yol dileğine uygun olsun!)
-Sende yarmak bar mu (III, 147)
(Sende para var mı?)
-Bar/yok (III, 147)
(Var/yok!)

DLT'teki örnekler tabii ki benim gösterdiklerimle sınırlı değildir. Ancak bir makale çerçevesindeki bu örneklerin bir fikir verebileceği inancındayım. Makalemi Besim Atalay'ın şu sözleriyle bitirmek istiyorum: “*Divanü Lûgati't-Türk bir hazinedir; onun üzerinde üç, beş kişinin çalışması yeterli değildir. Divanın üzerinde yüzlerce kişi çalışacak ve her çalışsan yeni bir cevher bulacaktır.*”

Kaynaklar

- 📖 ATALAY Besim, **Divanü Lûgati't-Türk Tercümesi I**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992.
- 📖 ATALAY Besim, **Divanü Lûgati't-Türk Tercümesi II**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992.
- 📖 ATALAY Besim, **Divanü Lûgati't-Türk Tercümesi III**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992.